

V. LETNIK — 2. ŠTEVILKA
APRIL 1980

MAŠG
OSKUPNOST

glasilo szdl ljubljana moste-polje

25. Maj

UMETNIŠKA PRILOGA

**30 let
osvoboditve
in 30 let
samo-
upravljanja**

Bele, bele solze na Pugledu

Bajta:

Kaj naj damo za popotnico našemu dragemu in kar se le da nabritemu Ptičku Andrejčku, ki nas zapušča? Prek M. D. (Mišjega dola), B. K. (Blatnega klanca), TG (Trške gore) in drugih D. G. (dolenjskih grčev) potuje v svoj veseli Pariz. Razen železa in premrlih rok nimamo ničesar, kar bi mu lahko dali. Zato mu bomo prepisali iz mojega dnevnika pesem o Pugledu, da jo ponese s seboj. Naj ga spremlja, kjerkoli bo hodil po naši trpeči deželici. Ker me je naučil, da moram vsako pisanje začeti z vremenom, da bi čez tisoč in več let vedeli, kakšno je bilo na današnji dan, naj zapišem tudi to:

Nebo je nizko in popolnoma izsneženo. Pokrajina pod nami je otrpla. Ko gledamo Ljubljano, bele Grintavce in Karavanke, se zdi, kot da stojimo v vijoličnomodrikastem prostoru brez prave svetlobe in senc. Podoba, ki jo je nekdo čez noč naslikal v nekaj obrisih z bledeimi, hladnimi akvarelnimi barvami...

Še strelji nimajo odmeva. Rezko in ubito udarjajo v bregove, ki so kot obloženi z vato. Pravkar smo namreč pregnali belogardistično bojno patroljo z Urha. Dva dni nas ni bilo, pa so se že predrzno razpasli po dolini. Naglo so nas opazili, čeprav smo bili prekriti z belimi rjuhami. O, ta naš Leško, še vedno prima: balerina bataljona! Izpod pazduhe strelja s strojnico kot kak ameriški kavboj v filmu... Zdaj se lahko smejimo in zvrha gledamo stečino, po kateri so Urhovci v gosjem redu prišli od Kajžarčkove hiše do vznožja hriba, in pahljače sledi, ki so ostale za njimi, ko so se razbežali proti Lojzkovemu in Malenskovemu mlinu. Smešno je slišati, a ta praska z belimi je vnesla nekaj živosti v otrplo pokrajino. Malo nas je ogrela, kri nam je začela hitreje krožiti...

Ptiček je pretresen nad razdejanjem, ki so ga napravile njegove mine, katere je spretno podstavil v zemljanki, preden smo se umaknili onstran dolenjske proge. Kateri vojak ne bi potegnil za kopito nerabne italijanske šklemfe, ki je bilo z žico privezano na sproščeno varovalno zaponko vžigalnika ene izmed min...

Vojak je prišel in potegnil, na drevju pa je ostalo nekaj koprivnih cunj in zelena čelada. Dobesedno ga je moralo odnesti v zrak, kot bi ga z okleščki drevja posrkalo nebo... Carissimo mio..., kdor si že bil! Po kaj si prišel izpod vročega sonca in azurnega neba, kaj si iskal na tem našem Pugledu?

Srhljivi privid krvavega vnebovzvetja vojaka je za mlado dušo Ptička Andrejčka prehud. Ne zdi se, da bi bil vesel, prej presunjen. Vprašal me je:

»Kaj misliš, Bajta? Ali sem ubil pravega vojaka...?«
»... Morda, tega pravzaprav skoraj nikoli ne veš in ne zveš. Veš samo to, da je vojna, za človeško glavo krajša... Vojakov pa se vojskuje na milijone... Če bi ubili tebe in če bi po smrti lahko mislil, bi lahko rekla:

„Umrli je pravi vojak!“

Tako, zapustil nas boš, ostali bomo sami na tem vedno obkoljenem otočku zaslužjenega sveta... Zbogom, Ptiček! Vrní se zdrav! Ptiček Andrej!... Kako nam bo dolgčas po tvojih vragolijah, barabica šenčurska, kdo nam bo nabiral mine na tisti prekleti železni njivi onstran doline, kdo bo pel spečemu železu pod Žagarskim vrhom?

Leško:

Kar naj gre! Kako naj tako velika riba plava v tako majhni mlaki!

Peklaj:

Pugled je gora, dedec in pol, čokat in širokih ramen se ozira v daljavo,

v brk pa reži se mu Urh —
mrka zvoniška kapuca nad mrtvaško glavo.

Pugled z zahoda

foto Marjan Zaplatil

*Oblaki so rdeči,
kaj nek' pomenijo?
Da vsi ti mladi fantje
k soldatom pojdejo?*

(Nadaljevanje na 2. strani)

(Nadaljevanje s 1. strani)

- Pekla:** Prvo zimo, drugo zimo v zemljo rijemo človeške rove,
kopljemo pod korenine do spočetja veka,
gazimo čez svet, v ljudeh, stvarih razklan,
do pekla potujemo po svetlega človeka.
- Šibra:** Zreli za potrkan ples in tango argentino
odžvižgali smo stari, milozvočni šlager filma
Juarez:
»Poleti tja v daljo, beli golobček moj...«
Čez in čez je zdaj začrtan carski rez,
srce nam v ritmu Marsejeze, Internacionale poje:
- Blaženka:** O, kako lep in močan bo otrok naših sanj,
rojenec revolucije v slovenski narodni noši,
doneč, uglasen — kot same nebeške strune ubran.
Že sije v naše jazbine,
prižiga, ugaša naš rokovnjaški vsakdan.
Dajemo mu svoj obraz,
kleše v našem svoj izraz,
dajemo mu svoje dlani,
oh, te domotožne roke, ki bi rade bile spet roke,
roke, ki bi mesile in gnetle snovi.
- Šibra:** O, velmožje, daljnovidni preroki plebejev,
saj niste vedeli za to krpo sveta,
ki ste ji naložili, da pretiri in nadaljuje stoletje,
prekoplje ledino, prevrta do dna.
- Leško:** Daleč in blizu so bojne poljane sveta,
povsod smo doma, kjer bije se brat,
odmevamo v bósenske gore,
na Volgo odmevamo v krvavi Stalingrad,
nad Londonom rešujemo nebo s spitfirji,
k El Alameinu zvenimo v ghibli^o puščave
z monsuni dežujemo v džunglah Malaje,
s tajfuni bučimo čez tihomorske atole do Okinave.
Le tu, na edini lokomotivi zadnjega vlaka smo mi,
sami,
v ognjeni grivi iskri se naša kri.
- ^o ghibli — puščavski veter
- Tam na Pugled gori,
tam so hudi boji.
Tam na Pugled gori,
tam so hudi boji...*
- Bajta:** Oni mislijo črno in belo,
mi mislimo rdeče,
oni naklepajo, kako nas bodo,
mi mislimo, kako jih bomo,
oni mislijo, da smo večni,
mi vidimo čez njihovo večnost,
oni častijo padle bogove in stare svetinje,
človečnost, prostost in pravica so naše boginje,
oni ne mislijo nič,
ker zanje mislijo drugi,
mi sanjamo zasnitek novega sveta,
na gomili okamenelih, prsmuknjenih želja.
V nedeljo bi radi navijali star gramofon:
»Rozamunda, dal bi življenje za te...«
radi bi se peljali z letalom nad Prago,
radi potepali »N'mav čez izaro, n'mav čez
grajnico...«
in pluli z ladjo okoli sveta,
obiskat bogatega strica v Chicago.
- Pekla:** Daj nam danes naš vsakdanji osemmilimetrski
mauserski kruh,
daj nam drugo fronto,
za Nobelovo nagrado peklenski ekrazit;
da jo zdramimo, da jo s smrtno postelje rešimo,
to mlo Domovino, deželico našo na parah,
ta pušelj — rožmarin, nagelj, jasmín,
to čudovito slovensko dečvo,
zardelo, navihano in opihano v vršacih gora,
s soncem v laseh in sinjih očih v globočinah vodal

JELO GAŠPERSIČ se je rodil l. 1923 v Sostrem. Tam je hodil tudi v osnovno šolo. Zaposlil se je — med drugim in po brezposelnosti — v vevški papirnici. V njej je postal član Jugoslovanske strokovne zveze, v rojstnem kraju in v drugih delavskih središčih pa je deloval pri delu njenega podmladka.

Ob okupaciji se je takoj vključil v delo OF in bil član tamkajšnjega rajonskega odbora mladinske OF ter član bataljona NZ za rajon Dobrunje. Spomladi l. 1942 je odšel v partizane in se bojeval v II. bataljonu Zahodnodolenjskega odreda ter drugih enotah. Nekaj časa je bil v kurirski patroli glavnega odbora OF Dobrunje in pozneje podokrožnega odbora OF Šmarjeta — Škocjan. Ob napadu urhovskih belogardistov na Pugled je bil ranjen. Junija 1943 je bil premeščen v tajništvo glavnega odbora ZMS, do osvoboditve pa je nato delal v tajništvu centralnega odbora USAOJ. V tej funkciji je sodeloval pri organiziranju jugoslovanske mladine, pri obrambi Drvarja ob fašističnem desantu, na 1. konferenci protifašistične mladine Makedonije v Skopju ter Vojvodine, albanske v Tirani itn. V KP je bil sprejet v začetku l. 1945.

Po osvoboditvi je do l. 1950 opravljal različne funkcije v republiškem odboru ZM Slovenije in PK SKOJ ter šel nato v enoletno partijsko šolo. Do l. 1957 je delal v propagandi CK ZKS, pri Slovenskem poročevalcu, Mladini (g. urednik), Socialistični misli in sodobnih poteh (sourednik). Opravljal je tudi funkcijo tajnika republiške Zveze Svobod in prosvetnih društev. Leta 1963 je diplomiral na FSNP kot prvi njen diplomant. Pri RTV je bil sprva pomočnik, nato glavni urednik govornega programa radia, končno pa direktor radia — do l. 1973, ko se je upokojil. Živi v Ljubljani.

Vse od rane mladosti mu je bila blizu pisana beseda. Njegovi prvi javni govorni nastopi segajo že v predvojna, pisana pa v vojna leta; med NOB je objavljaval v Mladini in glasilu USAOJ Mi mladi. Po vojni je objavljaval politične članke tudi v Slovenskem poročevalcu in drugih publikacijah, nato pa se je usmeril v izpovedno, pripovedno in spominsko prozo s partizansko in lovsko tematiko. Zadnje obdobje je mnogo sodeloval s pisano in govorno besedo pri RTV. Med objavljenimi deli v časopisju in revijah naj omenimo Začarani miner, Bodi hraber prvi dan, Dekle med zvezdami in bajoneti, Golob miru gluhi četi, Suha zemlja, Legionarjeva vreča (iz daljšega teksta Na stezi šampionov), Hlebec dobrote, Prevara v čarobni piščalki, Prvomajska gora, Zimske kresnice, »Skok v osje gnezdo« (ob fašističnem napadu na Drvar za Titov 52. rojstni dan). Z avtorjevim pristankom smo za naše bralce izbrali verzificirani zaključni odlomek iz neobjavljene zgodbe Ptček poje spečemu železu, napisan l. 1974 in tedaj zaigran na domačem odru

- Šibra:** O, ne umri, ne umri — Domovina,
kak daleč so naši pradedje bili,
naj pade še tvoja zadnja dolina,
nad njo stojimo in zanjo pademo vsi!
Čas traja in teče, stoji,
prastari, okameneli bogovi molče,
od nikoder odgovora ni.
Zasnitek imamo le mi, in ljudi,
zasnitek, da bo, kot mislimo, da bo
in da čist pogled nazaj pove,
da je, kot po zasnutku gre.
- Blaženka:** In roke imamo, oh, te domotožne roke,
osmojene od ognjev, mrazov in vročih cevi,
roke, ki bi spet rade gnetle snovi.
- Šibra:** Čez goro in plan se že svita naš dan:
Ptček Andrej bo miniral imperij,
ki ga pred Goti ubrani sam cesar Tiberij!

*Dekle, dekle, delaj pušelj,
za to rajžo žalostno!
Pa kako t'ga bom nar'dila,
k'sem premočno žalostna?*

(Nadaljevanje na 3. strani)

Bajta: Za legendo o volkulji tisočletni,
rojstvu mesta sedmih gričev ob Tiberi,
na realki smo dobivali petice,
za borno žepnino Tarzana Weismüllerja
in Flyna v Poročniku indijske brigade.
Še sinoči krušna mati Romula in Rema
pela svoji deci je v belcantu:
»Oj, Mari...« in »Vrni se v Sorrento...«,
— mi smo zaokrožili v Črnolaski španko Asturiano —,
davi že od svita se zaganja v naše hribe,
— les bi žrla, ptice, naše zemljo —
stekla tuli in zavija v naše volčje jame.

*Naprej, zastava slave,
na boj junaška kri,
za blagor očetnjave,
naj puška govori...!*

Leško: Zdaj na Pugled naša prava domovina,
ostri zob je, bal in ples, mladost,
hrepenenje, upanje in naša fantovščina.
smrt ardiška porogljivo piska nam na votlo kost:

Ardit: »Vojak pod šlemom je enak vojaku,
vsi zeleni, črni so, koprivni,
ime jim le svetinjšica je oštevilčena,
da ga legija po vroči bitvi
in pa mati v črnem pismu še spozna.

oj, eja-eja-a-la-la.

Če Nicolo bo ubil Miklavža,
če Peter Pietra dokonča,
če Renzo počil bo Lovrenca,
poturčal Janez Janeza,
oj, eja-eja-a-la-la,
Giovinezza, primavera....
šlek obema, tra-la-la!
Ej ribelli, duša naših bo gospodova,
po vašo rdečo sam peklenšček prišanta,
eviva Dux in večni Rim,
za vašo mater pisma ni,
Kje v grobu ji trohni hči in sin!«

*Kanoni tam grmijo,
se trese celi svet,
ljudje po tleh ležijo,
strašne martre trpet'...*

Leško: Tam na Pugled gori bitev traja, kri je stekla,
seka, klesti liktorka sekira,
zidu kragujevčank in zbrojevega jekla,
ne prebije besna toča, lajež bred ne gromi min
in ne plotuni v kilopondskih metrih Manlicher-
Carcana.
Cunjasto nas črna ptica nadleti,
pod nebom zlovešče krakotanje vrana.
za holmom čaka nas, trpi, bodri,
vkovana v železno trnje Uršika—Ljubljana.

Peklaj: Z verige trgajo se podivjani psi strasti,
pod okni mračna huli se izdaja,
črne davke, hipoteke, štibro bratomorno izterjuje,
z bakrorezov stopa pasjeglav iblajtar zgodovine:

Ardit: »V imenu Kristusivih ran,
naj pade partizan!«

Leško: Ko pride noč, prebijemo obroč,
za nami Pugled je obkoljen,
z desne, z leve, z vseh strani,
pred njim gori, za njim gori,
da dim suklja se k nebu,
da krov za krovom domačije joka,
legist skvadristova je desna roka,
podtika petelina, da živina v baklah stoka.
Stari in naglušni mlinar jih roti kleče:

Peklaj: Če ste božji, ne požgite,
to so žulji, vi ljudje!!!

Ardit: »V imenu Jezusovih ran
je Lipoglav, Podlipoglav požgan!!!«

*Oj ta vojaški boben,
ta bo meni veliki zvon,
oj ta mi bo zazvonil,
kadar jaz umrl bom,
bom, bom, bom, bom...*

Blaženka: Ponoči smo ga pokopali.
bil je zal in mlad.
ubil ga je legist, po rodu brat:
ne bo navijal starega gramofona.
ne bo potoval z ladjo okoli sveta
obiskat bogatega strica v Chicago.

Šibra: Na nebu ščip — je navček kramp, lopate zven.
je cvetje drevje v ivju.
suha stožka°, resje in orlovska praprot,
molk vse naše je bilo obredje
molk molitev je bila zadušna:

Peklaj: »Dano nam je upati in hrepeneti.
dano nam je biti humus naših svetlih sanj.
dano nam je biti sok in kal prihajajočega sveta.
dano nam bo zeleneti v bujne krošnje
tja pod naše zvezde stalnice.

Blaženka: Bele, bele solze, ki ob grobu pritajeno spe.
kjer je sneg razgrnil svoj mrtvaški prt,
prebujene razbrstijo se v cvetoči vrt,
nežne, kakor naše sanje, vse pregrnejo dobrave,
čez temine in votle oči prekrijejo mrtvaške glave.
nad železno njivo v prisojnem bregu
Ptiček pel bo mrtvemu železu.«

Šibra: Pripis za tiste, ki bodo preživel
in za one, ki jim bo zibel svoboda:

*Oj ti gorenjski fantje
bodo pokopali me,
vsi bodo me spremili
na zelene travnike,
brbom, brbom...*

Od Molniške čete, Štajerskega bataljona, II. grupe
partizanski Pugled vedno naša bo triglavka,
krošnje, bukev, grive hrastov in vrhači borov,
hribi, ki te tiho pričakujejo,
da poromaš na davne stopinje in se zliješ vanje.
da zatliš v odžaru padlih:

Bajta: »Tu je zibel, tu sem bil in bival, tu sem pokopan!«
da počiješ z njimi in se čudiš nad krajino ves prevzet:
»Oh, kako je sveta ta krvava zemlja,
ki presipam jo v rokah,
oh kako je lep slovenski svet
gora, voda, dolin in polj odprta dlan!«
in odžuboriš s studenci in potoki v dalje,
v reke, morja in zelene oceane,
s pticami odlešaš za obzorja,
tja v pozabljene odmevaš
in obljudiš vse uklete kraje.

° stožka — visoka gozdna trava, kraj.

Na položaju Xp (Pugled), 6. januarja 1943

tvoji partizani
Leško, Šibra, Blaženka, Peklaj, Bajta

JELO GAŠPERŠIČ

ŽELEZNIČAR, REVOLUCIONAR

MAKS MAJERŠIČ

Letos se spominjamo zgodovinskega štrajka železničarjev, ki je doživel krvav epilog 15. aprila leta 1920 na Zaloški cesti. Pred Leoniščem so železničarji naleteli na kordon žandarjev, ki so na bližajoče se borce za socialne pravice streljali in jih 14 smrtno ranili. To je bil strašen, nepričakovan udarec stavkajočim, ki so mislili, da bo Jugoslavija ugodila njihovim zahtevam, katere je izpodbijala avstroogrska monarhija. Ukrep, ki se ga je poslužil takratni režim in ga je izdal tedanji notranji minister duhovnik dr. Anton Korošec, je bilo zelo umazano dejanje. Takih dejanj so bili sposobni samo voditelji, ki jim delovni človek ni pomenil ničesar in so ga imeli za nepomembno bitje. Tak duh in tako nasilje sta kot fašizem segala v obdobje druge svetovne vojne. Ne bomo pozabili, kako so nekateri duhovniki v beli gardi in črni roki izvajali nečloveške pokole in grozote nad lastnim nedolžnim narodom, ki se je prav tako kot stavkajoči železničarji bojeval za svoje vsakdanje življenje in svobodo.

Prav zaradi tega se spominjamo tudi revolucionarja železničarja Maksa Majeršiča iz Zaloga, ki je sodeloval v železničarskem štrajku kot 19-letni mladenič. Že kot otrok je bil obojestranska sirota in se je v devetem letu starosti moral podrediti socialnemu skrbstvu, ki ni skrbelo zanj tako, kot je to urejeno v današnji socialistični družbi, marveč je moral iti hlapčevat v hribe h kmečkemu skrbniku. Tam je doživel šikaniranje, lakoto in ponižanje. Večkrat je tudi menjal skrbnike in končno prišel za hlapca v Spodnji Kašelj k Jakobu

Močilnikarju, po domače Martinovemu očetu. Pri njem je preživel nekaj let in do-rastel v zrelega mladeniča. Ker pa je bil po naravi zelo bister, je prebiral, vse kar mu je prišlo pod roke, in se tako sam izobraževal. Ko je bila l. 1922 v Zalogu ustanovljena Čitalnica, se je z več drugimi fanti vključil vanjo in sodeloval pri tamburaškem zboru. Po ustanovitvi delavskega kulturnega društva Svoboda leta 1927 in kasneje Vzajemnost, je v njima aktivno sodeloval, se politično izobraževal in opravljal razne funkcije. V Svobodi je bil dalj časa tajnik. Ob branju napredne politične literature je spoznal, kaj je delavski razred. Postal je sodelavec lista Železničar in bil naročen na list ENKA. Že kot član društva Svoboda je imel razčiščene poglede, kaj pomeni razredni boj in da se je za socialne pravice delavca treba vztrajno bojevati. Marxov Kapital je temeljito pre-delal in ga znal tako rekoč na pamet. Ker je okusil vse tegobe otroka brez staršev in hlapca pri raznih kmetih, si je sam sebe predstavljal kot Cankarjevega hlapca Jerneja. V društvih je prišel v stik s sebi enaki-mi, kot so bili Jože Kačar, Jože Mazovec, Jakob Skuk, Peter Čermelj, Janez Kos in še mnogi drugi. Ker je bil bister in zelo na-čitan, je s svojo realnostjo vplival na druge, kako se mora delavec bojevati in zastopati svoje interese za izboljšanje delavskih pravic in proti izkoriščanju človeka po člo-veku. Takratni režimi so ga imeli za nevar-nega komunista. Ko je npr. takratni zagri-zen klerikalni nadučitelj v osnovni šoli v Zalogu Franc Silvester preganjal svojega

kolego Ceruta (ki je bil naklonjen društvu Svoboda) uvidel, da se Majeršič javno po-teguje za učitelja Ceruta, je v dnevnik Jutro napisal članek, češ da se »rdečemu možičku tresejo tla pod nogami in da Ma-jeršič zbira pri starših šolskih otrok podpi-se, da ga ne bi premestili iz Zaloga.«

Maks Majeršič je bil človek, ki je pomir-jevalno vplival na ljudi, znal je prepriče-valno reševati včasih pereče politične probleme in nejanosti, ki so nastajale med naprednimi delavci. V društvu Svoboda včasih tudi komunisti in socialisti niso imeli enotnih stališč nasproti boržuaziji, kapita-lizmu in frakcionizmu. Ker je bil Majeršič vedno bolj naklonjen liniji komunistične partije, je znal tudi vedno in povsod vplivati in propagirati revolucionarna delavska stališča.

Kot dozorelemu mladeniču se mu je hlapčevanje uprlo in iskal je zaposlitve na raznih krajih. Nekaj časa je delal na želez-nici, nato pri zasebnikih, pa v Kemični to-varni, končno pa je l. 1924 dobil stalno za-poslitev na železnici v Zalogu. Najprej je bil progovni delavec, nato premikač in na-zadnje nadzornik premika na postaji Ljub-ljana. Med železničarji je bil zelo priljub-ljen. Znal je vsakogar politično prepričati, da mora biti delavec vzoren pri delu in poli-tiki. Bil je tudi duhovit in veselega značaja.

Kot zelo aktiven sindikalist je bil dva-najst let predsednik železniške sindikalne podružnice v Zalogu. Večkrat je bil dolo-čen za delegata na raznih sindikalnih kon-ferencah. Takratni režimi so ga imeli za zelo nevarnega komunističnega propaga-torja. Dne 22. decembra 1932 je bil areti-ran z več drugimi naprednimi delavci (Jože Mazovec, Jože Kačar, Maks Završ-nik, Janez Cimperman).

Motiv za aretacijo je bil razpečavanje komunistične literature, katero je dobil od sekretarja ZK Petra Čermelja, in zaradi afere izak Feuerberg. Na njegovem domu so se v kratkem času zvrstile tri hišne prei-skave. Zapor je prestajal v samici do 21. januarja 1933, nato pa je bil odpuščen iz železniške službe. Iz zapora je bil izpuš-čen zaradi pomanjkanja dokazov. Ko so bile 15. 5. 1935 državne volitve, je prav po njegovi zaslugi veliko železničarjev glas-ovalo proti Stojadinovičevi vladi, in za listo Mačka. Nasproti tistim, ki so glasovali proti takratnemu režimu, so izvajali konse-kvence, in sicer so jih premeščali v Srbijo, Bosno itd. Tudi Majeršič je bil žrtev — premeščen je bil v Zidani most. Odvzete so mu bile vse pravice do brezplačne vo-zovnice za vožnjo do delovnega mesta. Seveda je bil prisiljen voziti se na črno. Vsi revizorji so ga morali kontrolirati. Do njega je bil uvdeven edinole revizor Durjeva iz Maribora, ki je naročil sprevoznikom, da obveščajo Majeršiča, naj gre v vagone, ki so bili že pregledani. Končno mu je uspelo vrniti se na delo v Ljubljano. Ker je bil spo-

Tir

foto Dušan Jež

Sindikalna delegacija jugoslovanskih železničarjev l. 1947 pri tovarišu Titu. Maks Majeršič je na sliki drugi z desne, poleg maršala na desni pa stoji Viktor Koleča

soben premikač, je postal nadzornik premika na postaji Ljubljana. Vendar mu je železnica postavila pogoje: prenehati mora s politično agitacijo, ker bo sicer za vedno izgubil železniško službo. A Maks Majeršič dela v sindikalnih organizacijah ni opustil, nasprotno, še podvojil ga je.

Kot zaveden revolucionar in politični delavec v boju za zmago delavskega razreda se je ob kapitulaciji stare Jugoslavije takoj vključil v Osvobodilno fronto in bil eden prvih organizatorjev na ljubljanski železniški postaji. Povezan je bil s Petrom Zlatnarjem in Brankom Ivanušem, z raznimi vlakovodji itd. Kot nadzornik premika je mnogokrat dal zapeljati vagone s hrano in drugim materialom za fronto — napačno smer. Skrbel je, da so s hrano in drugim materialom napolnjeni vlaki odhajali na Dolenjsko za partizanske enote ali pa v Zalog. Prek prometnikov na raznih postajah je znal organizirati mrežo, ki je sprejemala in prevzemala opremo. Organiziral je, da so iz vagonov nakladali razčiščen material na kamione, nato pa iz Ljubljane na osvobodeno ozemlje. Junija leta 1942 je rešil iz vagonov tri ameriške vojne ujetnike, ki so pobegnili iz Maribora in se zapeljali v napačno smer. Med njimi je bil tudi kasnejši komandant 11. bataljona Šercerjeve brigade major NOV John Denwrick-Frenk iz Nove Zelandije, ki je po osvoboditvi večkrat obiskal našo domovino in želel videti svojega rešitelja Maksa Majeršiča.

O tem je 2. septembra 1979 pisal tudi Edi Šelhaus v Nedeljskem dnevniku. Še bi lahko naštevali razne akcije, ki jih je Maks

Majeršič organiziral ali opravil med okupacijo — vse do njegove aretacije.

Večkrat mu je uspelo okupatorja prepričati zakaj to in ono, tudi če so mu bili na sledi. A ob neki taki priliki je bil izdan, aretiran in z družino vred odpeljan v ljubljanske sodne zapore. Ob aretaciji so ga topli, ker so doma našli partizansko literaturo. Zaradi vsega tega je bil na procesu proti železničarjem obsojen na 13 let ječe. Ker se je znal dobro izgovarjati, je bil obsojen na ječo, čeprav bi ga za tako delo čakala smrt. Sin in hčerka sta bila obsojena na dosmrtno ječo, in sicer v izgnanstvu, ker sta bila že borca NOV. Dom so mu okupatorji do kraja izropali. V njegovi hiši je bilo med narodnosvobodilnim gibanjem nogo sestankov KP in SKOJ, pri njem so dobivali začasno zatočišče mnogi ilegalci.

V zaporih je takoj našel ljudi, ki so organizirali celico KP. Osnovan je bil kolektiv za pomoč zapornikom s hrano. V Parmi je ustanovil tajni bataljon — če bi jim uspelo pobegniti. Organiziral je gladovno stavko, ker so surovo ravnali z jetniki. (Seznam zapornikov je razviden iz knjige Spomini jugoslovanskih političnih zapornikov v pariski ječi. V njej so zbrani tudi njihovi svojeročni podpisi z navedbo: december 1943).

Po kapitulaciji Italije so ga Nemci odpeljali na prisilno delo v München am Ruhr. Tudi tam je organiziral kolektiv za razdeljevanje hrane tistim, ki niso ničesar dobili od doma. Razširjal je bratstvo med narodi, čeprav so nekateri sektašili in hoteli, da bi bili člani tega kolektiva le Slovenci. Januarja 1945 se mu je posrečilo pobegniti.

Prišel je na Jesenice, kjer je dobil zvezo s partizani in se vključil v Kosovelovo brigado. Ob koncu vojne je postal komisar premične bolnišnice 30. divizije, nato pa pomočnik komisarja IV. armade v Postojni.

Avgusta 1945 je bil demobiliziran in delal na železnici v Ljubljani. Kmalu pa je bil izvoljen v republiški odbor sindikata železničarjev in nato postal njegov tajnik. Sodeloval je z Viktorjem Kolečom, predvojnim komunistom in revolucionarjem, sodelavcem našega tovariša Tita (bil je z njim tudi v Rusiji). Viktor Koleča je bil takoj po vojni predsednik zveznega odbora sindikata železničarjev in častni predsednik republiškega odbora sindikata železničarjev Slovenije. Leta 1946 so ga ustaši ubili in vrgli v Savo. Maks Majeršič je imel nalogo spremljati njegovo truplo v vagonu iz Zagreba v Ljubljano, kjer je pokopan med borci in talci na ljubljanskim Žalah. Leta 1947 je bil premeščen za referenta na ministrstvo za trgovino in preskrbo, nato pa na ministrstvo za delo kot referent za norme in tarife. Kasneje je bil izvoljen za poverjenika za trgovino in preskrbo VI. rajona Ljubljana—Polje. Pred upokojitvijo je bil referent za zaposlovanje slepih.

Vse svoje življenje in delo je posvetil delavskemu gibanju in boju za socialne pravice delavcev pred vojno in med njo. Tudi po osvoboditvi je ostal zgleden železničar-revolucionar. Zato je dobil razna visoka odlikovanja in bil tudi nosilec Spomenice 1941.

Zato so železničarji lahko ponosni nanj kot na vse take delavce, ki so dali vse za zmago delavskega razreda in svobodo.

K. R.

SVOBODA

(Naši gimnazijci razmišljajo)

Sedela sem ob topli kmečki peči. Poslušala sem babico, ki se je spominjala preteklih dni.

Misli so ji zdrsele v čas, ko je bila mlado, lepo dekle. Dekle, ki ni moglo uživati svoje mladosti, saj je na svetu takrat divjala vojna. Sovražniki so pobijali ljudi, ki jih je ljubila. Očeta in mater so Nemci odpeljali v koncentracijsko taborišče, z rodne zemlje. Tako je ostala na kmetiji sama z mlajšo sestro. Od jutra do večera je garala na trdi kmečki zemlji. Vseeno sta bili s sestro večkrat lačni kot siti. Ob tem se zamislim, kako lepo je sedaj nam.

Kako se je svet spremenil? Živimo v miru, imamo vsega dovolj. Potrošniška mrzlica je zajela svet s tako silo, da ponovno drvimo v katastrofo. Hladne vojne, ki v tem času ogrožajo svet, so nevarne za vse ljudi na zemlji. Zakaj hočejo nekateri ljudje pobijati druge? Zakaj se porabi toliko denarja za orožje, ki neusmiljeno uničuje ljudi? Ta denar bi lahko namenili revnim, ki jih tudi v tem času ne manjka. Zakaj ne naredimo nič, da bi iztrebili lakoto? Srečna sem, da živim v Jugoslaviji, na tem majhnem, a tako pomembnem koščku zemlje, Tita in Jugoslavijo poznajo po vsem svetu. Ta izredna osebnost nas je popeljala v nov, lepši svet. S svojimi sodelavci in soborci je vodil narod v najtežjih trenutkih. Tudi po vojni je znal izbrati pravo pot v svobodo, v socializem.

Mladi se zavedamo, da moramo nadaljevati pot, ki so jo začrtali Tito in partizani, ki so nas popeljali v svobodo, v samoupravljanje.

Mir, ki vlada v svetu, moramo ohraniti. Toda na žalost so na svetu še vedno ljudje, ki ne marajo miru in svobode, ki jemljejo drugim ljudem njihove pravice.

Mi pa smo dosegli to, kar so mnogi pred nami zaman čakali, neodvisnost. Nikogar ni, ki bi nam ukazal, kaj moramo storiti,

kakšen jezik moramo govoriti. Sami odločamo o sebi. Za to kar imamo, pa se moramo zahvaliti ljudem, ki so nas popeljali na to pot.

Naša naloga pa je, da jo nadaljujemo!
NATAŠA PETEK

Svoboda je potno, krvavo sonce, ki se vsako jutro rojeva na vzhodu.

Potno od mišičnih rok delovnih ljudi, ki trdo delajo, da bi jo obdržale. Zanj kravijo mnogi, ki je še nimajo. Tovariš Tito je rekel: »Čim več potu prelijemo v miru, tem manj bo treba preliti krvi v vojni.«

Ampak svoboda je še več. Svoboda so velike stvari, ki jih povezujejo malenkosti. Zjutraj vstanemo in začnemo nov dan. Brez velikih skrbi. Ne skrbi me, ali bom imel kaj jesti, ne skrbi me, če me bodo na cesti ubili, ne skrbijo me moje misli, moje besede. Skrbi me, kako bo v šoli, kdaj bom videl prijatelje, ali bo kino predstava razprodana. Ampak tudi to je svoboda.

Če nočemo anarhije, si mora svobodo vsakdo omejiti, da bomo vsi svobodni.

Svoboda je povsod okrog nas. Svoboda je, da lahko držim dekle za roko, in da lahko na glas povem, da primanjkuje zelene barve.

Svoboda smo vsi mi, dokler jo znamo ceniti in se bojevati zanjo.

T. TREBŠE

Ljudje moramo biti povezani med seboj, saj se drug v drugem potrjujemo, ne smemo pa ustvarjati med seboj lastniških odnosov, ker s tem jemljemo svobodo drugim — in sebi.

HELENA JANEŽIČ

Med to množico si sedel sam.
Tiho sem se v mislih usedla poleg tebe in gledala tvoje mirujoče ustnice.
Pohabljen noga je lešeno stala ob tvojem telesu.
Bil si velik in tak si tudi ostal, čeprav te drugi ne vidijo.
Veš, vrane letijo v jatah, orel pa plove sam!

KSENIJA

*Pijem metulja
in pustim, da
lovi krila,
da trosi barve mavrične zarje
s svobodno utripajočih
kril, z njihovo
mehkobo napolni prostor.
To mehkobo, kot
kožo, kot sončni prah
prah v laseh mladega
dekleta, kjer ljubeč
glavniček dela družbo
njenim kodrom,
to mehkobo mi
je prinesel živobarvni
metulj, ki ga pijem.*

*In žalostno je
ko metulja neham
piti, metulj umre
in krila omahnejo,
žalostno je in
takrat si rečem:
Drugič, ko bom
nehal piti metulja, ne bom.
ne, ne bom pustil,
da mu krila omahnejo,
ne bom pustil, da moj metulj umre.*
JANEZ

Svoboda se začneja z isto črko kot sreča, sonce, sovražstvo. Svoboda je, če si srečen in če lahko sovražiš. Svoboda je tudi, če v sebi lahko narediš črto čez vse.

Svoboda pomeni studenec v puščavi, cvetoče drevo v divjini, oblak na nebu.

Svoboda je potovati, hoditi, vdihovati zrak, biti utrujen, bežati...
JANA TAVČAR

Svoboda — čarobna in zlata beseda. To je sonce, to je pesem, to je naše življenje.
KARMEN ŠOLAR

Že beseda svoboda vtisne v dušo pečat nečesa velikega, spoštovanega vrednega.

Svobodno je vse, kar ne utesnuje, vse kar te ne potiska k dnu, pač pa dviga.
BEVEC

Svoboda? Morda je to misel, ki preleti vesolje in se vrne k tebi čista in še lepša kakor prej...

ANDREJA ČERČEK

NE JEZITE SE NAME,
LJUDJE.
JAZ NE MOREM SESTI
POLEG
IN NAPISATI PESMI O
LJUBEZNI.

NE GLEJTE ME TAKO,
LJUDJE.
JAZ NE GREM Z VAMI NA
POT,
JAZ NE DRŽIM OKOV V
ROKAH.

NE SMEJTE SE MENI,
LJUDJE,
IN NE KOMU DRUGEMU.
ZAKAJ?
ZAKAJ SE ŠE VEDNO SMEJITE,
LJUDJE?

KATRA

Za travo,
za misel,
za cvet
in vrtnico,
za nasmeh,
za stonogo
in za človeka
je vstalo sonce.
Za debelimi zidovi
je zajokala številka.

ANA

Godba

foto Janez Juvan

Skrit za črno — belo gledaš v svet. Gledaš: včasih skozi
belo, včasih skozi črno...

MAJDA Z.

NA MORJU ŽELJA
USIHA ŽIVLJENJE
MOJEGA SINA.

NE MOREM POZABITI,
KOLIKO POTI MORAŠ PREHODITI,
KOLIKO REK PREHODITI,
DA SPOZNAŠ
SEBE, SVOJE ŽIVLJENJE IN NJEGOV SEN.

BARBARA K.

bil je tisti lepi
trenutek
ko je bilo na mavričnem travniku
vse polno metuljev
in so se sončni žarki poigravali
na valujočih krilih....

JANEZ

Prvo svobodno jutro Ljubljane

Bližal se je dan osvoboditve Ljubljane, njen ponovni rojstni dan. Med partizani, ki so prvi korakali proti mestu — in tudi vkorakali vanj — je bil tudi takratni komisar SKOJA Marjan Kavčič-Marko.

Kdo naših občanov ga ne pozna?! Kar vedel sem, kje ga bom našel in naprosil za pogovor. Seveda, na sedežu telesnokulturne skupnosti naše občine. Visok, črnolas možak, ki mu nikakor ne bi prisodil, da jih bo čez dve leti že šestdeset.

Ponoči med 7. in 8. majem smo prišli iz bojev za Kočevje do Grosupljega. Tam smo pod nekim kozolcem razbili tri tanke, švabska posadka pa je pobegnila že prej. Imeli smo nalogo, da se prek doline Podlipoglav povežemo s sosednjimi enotami. Bili smo nekako sredi med 23. divizijo in Cankarjevo brigado. 8. maja zjutraj smo vpadli v Veliki Molnik. Švabi — imenovali smo jih »Čerkezi« — so bili vkopani v strelskih jarkih, še najbolj nagosto posejanih na Orljem. Čim so nas opazili, so nas začeli obstreljevati, topovi pa so se oglašali tudi z Ljubljanskega gradu in celo s takratnega letališča v Polju. Kolkor se spominjam, je bilo tistega dne dvanajst jurišev in kontrajurišev. Precej borcev smo izgubili, preden so se »Čerkezi« zvečine umaknili. Boji so trajali do trde noči. Približno ob pol dveh ponoči pa smo se spustili mimo Urha na ravno in spotoma podirali rumene nemške table.

Dobil sem posebno zaupno nalogo — čimprej vzpostaviti stik z aktivisti na tem koncu Ljubljane.

Prišel sem do Židanove hiše v Hrušici, kjer je padel avion. Domači so se na moj klic takoj oglasili: »Marjan, si res ti?« Takoj smo na hišo obesili slovensko trobojnico z rdečo petokrako zvezdo! Malo sem še počil, dali so mi cigarete.

Pešal sem dalje proti Ljubljani. Srečal sem Čerjakove fante. Slavko mi je dal zavojček cigaret, Novakov Tone pa vina in kruha. Ne bom pozabil, kako sta me občudovala, čeprav neprespanega, utrujenega, sestradanega....

Ustavil sem se v gostilni Novak (»Lozar«) na Litijski cesti. Nekdanji vrtar »Marsa« Lojze Pavlica je takoj skočil na najbližje kolo in odbrzel povedat mojim staršem, kje da sem. Tri leta se nismo videli!

Prišel sem na Poljanski most pri tedanji mitnici. Zaupali so mi, da je most močno zaminiran — okupator je še zadnjič poskušal, da nam bi preprečil prihod. Enoroki Peter Žitnik je prerezal žice, da mine niso mogle eksplodirati,

sam pa sem se tudi spoznal na eksplozive in odvijal detonatorje. Skoraj pri kraju sem bil, ko sta pritekli najprej moja sestra in takoj za njo najina mama. Kakšno je bilo srečanje... po treh letih....

Mami se je izvilo iz prsi:

— Joj, kako si upadel! Koliko časa pa nisi jedel in spal?

To so bile njene prve besede, izrečene v solzah sreče.

— Skoraj štirnajst dni ni bilo niti časa za to. Cilj naše brigade je bila Ljubljana, sem v zanosu dejal.

A nalogo sem opravil do konca in kurir mi je pripeljal konja. Ni bil belec, kot je nekdo pred časom zapisal, marveč rjavec z velikim žigom nad bedrom! Boj je bil končan, organizirano smo vkorakali v ljubljeno Ljubljano. Poljubi, objemi, stiski rok popolnoma neznanih žena in deklet, cvetje, zastave, godba, vsa preživela, pretepena, izmučena, a herojska naša Ljubljana nas je prišla pozdravit. Tega doživetja ne bom nikoli pozabil in vsakomur bi privoščil, da bi kaj takega v svojem življenju doživel.

ZAPISAL JANEZ GRČAR

NAŠA SKUPNOST — 25. MAJ

Umetniška priloga. Ureja komisija pri uredniškem odboru Nsk, zanjo odgovarja Marjan Moškrič.

Štab I. slovenske artilerijske brigade. Marjan Kavčič — Marko, tedaj načelnik političnega oddelka, je na sliki peti z desne